

В науковій та навчально-методичній літературі визначають наступні ознаки сутності природи особистісних криз: 1) криза – це, перш за все, порушення внутрішньої рівноваги (психічної, душевної, емоційної) або гомеостазу людини, яке виникає в результаті середовищних впливів; 2) будь-яка криза є вирішальним фактором в розвитку особистості; 3) криза не виникає сама по собі, вона є наслідком суб'єктивного чуттєвого сприйняття різного роду соціальних, природних і економічних впливів або ситуацій, які порушують звичні життєві стереотипи, що створюють перешкоди, які викликають переживання або дії, коли людина не в змозі вирішити їх самостійно.

Загалом існують дві принципові позиції у розумінні критичного періоду: 1) визнання критичних періодів необхідним моментом розвитку (Л. Виготський, Д. Ельконін, Е. Еріксон); 2) визнання необхідності якісних змін у розвитку, переходу до нової системи взаємин. При цьому акцент робиться на зовнішніх, соціальних умовах, а не психологічних механізмах розвитку (О. Леонтьєв, Л. Божович).

Підсумовуючи вищезазначене можна констатувати, що в науковій психології, кризи (вікові, міжособистісних стосунків, сімейні та ін.) розглядаються як необхідна та важлива складова життя, процес індивідуалізації, соціально-психологічний процес розвитку та становлення особистості, групи, суспільства, людства в цілому як системи. Криза є завжди момент вибору з декількох можливих альтернатив, момент вибору регресивного або прогресивного рішення в подальшому розвитку. Відповідно, криза – це криза життя, критичний момент та важливий аспект життєвого шляху особистості.

Мойсей А.А., Потапова Л.Б.

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ В КУЛЬТУРІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Кафедра суспільних наук та українознавства

Вищий державний навчальний заклад України

«Буковинський державний медичний університет»

Дослідження філософських ідей у культурі Київської Русі нараховують майже півтори сотні років. Нагальним питанням постає існування давньоруської філософії.

Історіографічні огляди загального характеру філософських ідей Київської Русі дали в своїх працях вчені А. Галактіонов, М. Громов, Г. Подспальські та інші.

Першим текстом, де визнається існування філософії в культурі Київської Русі є праця архімандрита Гавриїла «История русской философии», яка є останньою частиною його шеститомної «Історії філософії». Грунтуючись на методології, зведеної на тезі, що «Каждый народ имеет свой особенный характер, отличающий его от прочих народов и свою философию, больше или меньше наукообразную, или по крайней мере расьянную в преданиях, повестях, нравоучениях, стихотворениях и религии», архімандрит робить висновок, що характером «русского» мислення, «есть рационализм, соображаемый с опытом», який і визначає цю розсілану по переказах і повістях філософію. Цей підхід Гавриїл обґрунтував давньоруськими текстами, серед яких й ті, що у наш час атрибутовують як «філософські». Він використовує «Повість врем'яних літ», зокрема оповідь про «вибір вір» Володимиром (князь буцімто спочатку «раціонально» роздумував, а потім послав «10 мужів» в різні землі для здобуття «опыта»), цитує «Послання про піст» митрополита Никифора, де, на його думку, автор «излагает сущность христианской нравственности», «Повчання Володимира Мономаха», яке він подає, як «символ общенародного любомудрия».

Наприкінці XIX в першій половині XX століття істориками та літераторами досліджуються різні аспекти відображення у давньоруських пам'ятках світської етики, з'являються компаративні дослідження, де зіставляються давньоруська етика із західноєвропейською. Серед них виділяються дослідження М. І. Костомарова, М. І. Сухомлинова, І. Я. Франка – все це створює текстуальну базу на основі якої має бути зроблена оцінка «присутності» філософії в культурі Київської Русі методологічно цінними є праці першої половини XX століття в яких встановлюється ступінь впливу візантійської культури на світську свідомість Київської Русі. Так робота Ф. Дворника в якій досліджується вплив візантійських літературних та філософських текстів, насамперед «Промова Юстина II до Тиверія» на етику Київської Русі. Не можна не згадати праці Д. Чижевського які ініціювали звернення до спеціального вивчення історії української філософії, і хоча сам Д. Чижевський датував початок української філософії від Г. Сковороди, однак, саме він у своїх літературних розвідках, ініціював дослідження долі філософсько-політичного трактату «Настанови Агапіта імператору Юстиніану» в слов'янській писемності.

Зміни у дослідженні філософії Київської Русі відбулися із появою книги М. М. Тихомирова «Філософія в Давній Русі» де він визнає існування в Київській Русі самотньої філософії, і веде мову про «шляхи розвитку» філософської думки цього періоду. Фактично М. М. Тихомиров окреслює коло джерел, в яких присутні філософські фрагменти. Ця праця стала важливим моментом, що спонукав наступні дослідження 60 – 70-х років. Вона дала змогу узагальнити текстуальну присутність філософії в культурі Київської Русі.

З'явився ряд праць методологічного характеру, так стаття В. С. Горського, де впроваджувалося важливе поняття «філософська культура». Однак погляди, що ставлять під сумнів саму «присутність» філософії в культурі київської Русі не зникли.

Філософські ідеї не досягають в Давній Русі такого рівня теоретичного осмислення, який ми бачимо у західних мислителів, однак, як і будь-яка філософія, що претендує на якусь завершеність і повноту, вона має притаманні їй структурні елементи, які засвідчують її трансформовані в культуру філософські ідеї.